

بررسی بخش دوم لایحه بودجه سال ۱۴۰۴ کل کشور (۳): اعتبارات محرومیت‌زدایی

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۲۰۴۰۷

کد موضوعی: ۲۳۰

دوره دوازدهم - سال اول

ثبت: ۲۶۰

عنوان گزارش: بررسی بخش دوم لایحه بودجه سال ۱۴۰۴ کل کشور (۳): اعتبارات محرومیت‌زدایی

نوع گزارش: طرح / لایحه ■، نظارتی □، راهبردی □

نام دفتر: مطالعات بخش عمومی

تهیه و تدوین کننده: سیدمحمد مجتبی میرپنجی

ناظران علمی: سیدعباس پرهیزکاری، سیدهادی موسوی‌نیک

صفحه‌آرا: منیره حاجی محمدی

واژه‌های کلیدی:

۱. محرومیت‌زدایی

۲. مناطق محروم

۳. فقر چندبعدی

تاریخ شروع مطالعه: ۱۴۰۳/۰۹/۰۱

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۱/۲۱

به نام خدا

فهرست مطالب

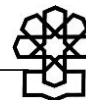
۱	چکیده
۱	خلاصه مدیریتی
۳	۱. مقدمه
۵	۲. پایش محرومیت
۶	۱-۲. کاهش محرومیت در گذر زمان
۹	۲-۲. تصویر فعلی محرومیت
۱۲	۳. اعتبارات محرومیت‌زدایی در لایحه بودجه ۱۴۰۴
۱۳	۱-۳. اعتبارات محرومیت‌زدایی به تفکیک ابعاد محرومیت
۱۴	۲-۳. اعتبارات محرومیت‌زدایی به تفکیک ملی-استانی
۱۵	۳-۳. توزیع استانی اعتبارات محرومیت‌زدایی
۱۷	۴-۳. توزیع اعتبارات محرومیت‌زدایی بر اساس شاخص فقر چندبعدی
۱۸	۴. جمع‌بندی و پیشنهادات
۲۱	۵. پیوست
۲۲	منابع و مآخذ

فهرست جداول

۱۲	جدول ۱. اعتبارات محرومیت‌زدایی در قوانین بودجه سال‌های ۱۴۰۰ الی ۱۴۰۳ و لایحه بودجه ۱۴۰۴ (میلیون تومان)
۱۳	جدول ۲. اعتبارات قانون استفاده متوازن از امکانات کشور و بند (ت) ماده (۳۲) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور در قوانین بودجه سال‌های ۱۴۰۰ الی ۱۴۰۳ و لایحه بودجه ۱۴۰۴ (میلیون تومان)
۱۴	جدول ۳. اعتبارات محرومیت‌زدایی در قوانین بودجه سال‌های ۱۴۰۰ الی ۱۴۰۳ و لایحه بودجه ۱۴۰۴ به تفکیک ابعاد محرومیت (میلیون تومان)
۱۵	جدول ۴. اعتبارات محرومیت‌زدایی در قوانین بودجه سال‌های ۱۴۰۰ الی ۱۴۰۳ و لایحه بودجه ۱۴۰۴ به تفکیک ملی-استانی (میلیون تومان)
۲۱	جدول ۵. ابعاد، زیرشاخص‌ها، وزن‌های مربوطه و آستانه محرومیت در هر زیرشاخص برای شاخص فقر چندبعدی طراحی شده

فهرست شکل‌ها

- ۴ نمودار ۱. وضعیت محرومیت از دسترسی به امکانات و خدمات زیرساخت در بازه سال‌های ۱۳۸۵ الی ۱۴۰۲.....
- ۷ نمودار ۲. توزیع خانوارهای کشور بر حسب تعداد محرومیت همزمان برای سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۴۰۲.....
- ۸ نمودار ۳. متوسط پنجساله کاهش محرومیت شدید (بر حسب شاخص فقر چندبعدی محاسبه‌شده) از سال ۱۳۹۰ الی ۱۴۰۲.....
- ۹ نمودار ۴. متوسط کاهش محرومیت در ایران و تعدادی از کشورهای آسیایی، اروپایی و شمال آفریقا در دو دهه اخیر.....
- ۱۰ نمودار ۵. ویژگی‌های سرپرستان خانوارهای درگیر محرومیت شدید در مقایسه با غیر محرومین.....
- ۱۱ نمودار ۶. رابطه شدت محرومیت و ساختار خانوار میان خانوارهای درگیر محرومیت شدید.....
- ۱۱ نمودار ۷. فراگیری شاخص‌های محرومیت میان خانوارهای درگیر محرومیت شدید.....
- ۱۶ نمودار ۸. توزیع استانی اعتبارات دوسوم سه درصد صادرات نفت و گاز، قانون استفاده متوازن و اعتبارات متوازن ۱ در قانون بودجه سال ۱۴۰۳.....
- ۱۶ نمودار ۹. توزیع استانی اعتبارات محرومیت‌زدایی در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ و لایحه ۱۴۰۴ و توزیع پیشنهادی اعتبارات محرومیت‌زدایی.....
- ۱۷ نمودار ۱۰. توزیع استانی اعتبارات محرومیت‌زدایی در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ و لایحه ۱۴۰۴ و توزیع پیشنهادی اعتبارات محرومیت‌زدایی.....

بررسی بخش دوم لایحه بودجه سال ۱۴۰۴ کل کشور (۳): اعتبارات محرومیت‌زدایی

چکیده

برنامه‌های کاهش محرومیت در چهار دهه گذشته به صورت مستمر اجرا شده و در برخی حوزه‌ها، مانند توسعه زیرساخت‌ها و بهبود امکانات زندگی، پیشرفت‌های چشمگیری حاصل شده است. با این حال، این اقدامات به صورت متوازن و متناسب با شرایط مناطق مختلف انجام نگرفته و همچنان برخی مناطق با محرومیت شدید مواجه‌اند. اقدامات محرومیت‌زدایی در کشور عمدتاً ماهیت عمرانی دارد و دولت متولی تأمین منابع آن است، از این رو قوانین بودجه مهم‌ترین سند برنامه‌ریزی سالانه در این حوزه محسوب می‌شود. این گزارش با تمرکز بر بررسی اعتبارات محرومیت‌زدایی در لایحه بودجه ۱۴۰۴، وضعیت کنونی محرومیت در کشور، منابع مصوب، توزیع استانی اعتبارات و چالش‌های موجود را نیز بررسی می‌کند. در این لایحه، ۱۶۵ هزار میلیارد تومان برای محرومیت‌زدایی در نظر گرفته شده که نسبت به قانون بودجه ۱۴۰۳ رشد حدود ۸۰ درصدی داشته است. با این حال، عملکرد بودجه در سال‌های گذشته نشان می‌دهد که میزان تخصیص این اعتبارات معمولاً کمتر از ۵۰ درصد بوده است. همچنین، توزیع استانی اعتبارات همچنان فاقد شفافیت و توازن کافی است و متناسب با وضعیت واقعی محرومیت مناطق مختلف کشور تنظیم نشده است. بر اساس آخرین فهرست رسمی مناطق محروم کشور (مصوب سال ۱۳۸۸)، ۷۵ درصد از پهنه جغرافیایی کشور به عنوان مناطق محروم شناسایی شده است که به خوبی گویای آن است که توزیع استانی اعتبارات بر اساس چنین اطلاعاتی مبتنی بر واقعیت‌ها نیست. الزام استفاده از شاخص فقر چندبعدی برای توزیع بخش کوچکی از منابع محرومیت‌زدایی، نقطه قوت این اعتبارات در لایحه بودجه ۱۴۰۴ است.

خلاصه مدیریتی

بیان مسئله

محرومیت‌زدایی همواره در کانون توجه مسئولان کشور قرار گرفته و در این میان دولت وظیفه اصلی محرومیت‌زدایی را به عهده داشته است. یکی از مهم‌ترین بخش‌های بودجه عمومی کشور، اعتبارات حوزه محرومیت‌زدایی است که تغییرات آن نشان می‌دهد در عمل چه میزان رفع محرومیت اولویت سیاست‌گذاران است. از همین رو بررسی اعتبارات

محرومیت‌زدایی در قوانین بودجه حائز اهمیت است و در این گزارش ضمن بررسی این اعتبارات در لایحه بودجه سال ۱۴۰۴، توزیع استانی اعتبارات محرومیت‌زدایی و همچنین هدفمند بودن آن مورد ارزیابی قرار خواهد گرفت.

نقطه‌نظرات / یافته‌های کلیدی

- فراگیری محرومیت در کشور در چند دهه گذشته کاهش چشم‌گیری داشته است. به‌عنوان نمونه بررسی شدت محرومیت (یعنی محرومیت همزمان خانوار در چندین زیرشاخص محرومیت) در سال ۱۳۸۵ نشان‌می‌دهد که حدود ۱۹٫۵ درصد از خانوارهای کشور بر اساس استانداردهای جهانی، شدت محرومیت میانه یا بالایی را تجربه می‌کردند. اما این عدد در سال ۱۴۰۲ به حدود ۳ درصد کاهش یافته‌است که دستاورد بزرگی است.

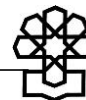
- بررسی‌های مرکز پژوهش‌های مجلس نشان‌می‌دهد که در حال حاضر حدود ۳ درصد از جمعیت کشور همچنان در سطح شدیدی از محرومیت به سر می‌برند. مشاهده سطوحی از محرومیت شدید در برخی مناطق کشور در کنار دستاوردهای قابل توجه محرومیت‌زدایی پس از پیروزی انقلاب اسلامی، حاکی از وجود چالش‌هایی در سیاست‌گذاری محرومیت‌زدایی است.

- برنامه‌ریزی صحیح و هدفمند برای کاهش محرومیت مستلزم تصویری دقیق و به‌روز از پراکندگی محرومیت در کشور و به‌ویژه نیازمندی‌های محرومین است که متأسفانه در این حوزه نه شاخص‌های مناسبی استفاده می‌شود و نه داده‌های به‌روز در کشور موجود است. بر اساس آخرین فهرست رسمی مناطق محروم کشور (مصوب سال ۱۳۸۸)، **۷۵ درصد از پهنه جغرافیایی کشور به‌عنوان مناطق محروم شناسایی شده‌است** که نشان‌می‌دهد سیاست‌گذاری‌ها برای کاهش محرومیت در کشور واقع‌بینانه انجام پذیرفته است.

- اعتبارات محرومیت‌زدایی در لایحه بودجه ۱۴۰۴ بالغ بر ۱۶۵ هزار میلیارد تومان است که نسبت به رقم مصوب در قانون بودجه ۱۴۰۳ با ۸۰ درصد افزایش همراه بوده است. با این حال، این رشد را نمی‌توان لزوماً قابل قبول دانست، زیرا در سال‌های گذشته این اعتبارات روندی نوسانی داشته و همچنان برخی عقب‌ماندگی‌ها در تحقق تکالیف قانونی وجود دارد.

- در لایحه بودجه سال ۱۴۰۴، سهم بخش ملی اعتبارات محرومیت‌زدایی نسبت به سال گذشته افزایش یافته و به‌طور مشخص ۱۸ هزار میلیارد تومان از اعتبارات محرومیت‌زدایی تحت‌عنوان «فعالیت‌های رفع فقر و طرح‌های محرومیت‌زدایی و توسعه روستایی بر اساس شاخص‌های فقر چندبعدی» مشخص شده‌است. تأکید بر توزیع اعتبارات بر مبنای این شاخص می‌تواند نشان‌دهنده تغییری مثبت در رویکرد توزیع اعتبارات محرومیت‌زدایی باشد، **مشروط بر آنکه ملاحظات طراحی و نحوه اجرای این شاخص به‌درستی مورد توجه قرار گیرد.**

- بررسی توزیع استانی اعتبارات محرومیت‌زدایی در لایحه بودجه ۱۴۰۴ نشان‌می‌دهد که الگوی توزیع استانی منابع محرومیت‌زدایی بدون تغییر باقی مانده و اطلاعات مربوط به وضعیت محرومیت مناطق کشور نیز به‌روزرسانی نشده است.

پیشنهاد راهکارهای تقنینی، نظارتی یا سیاستی

پیشنهاد ناظر به لایحه بودجه ۱۴۰۴:

• اصلاح عبارت «شاخص‌های فقر چندبعدی» در ردیف «فعالیت‌های رفع فقر و طرح‌های محرومیت‌زدایی و توسعه روستایی بر اساس شاخص‌های فقر چندبعدی» مندرج در جدول ۱۰-ج. تاکید استفاده از شاخص‌های فقر چندبعدی در لایحه بودجه ۱۴۰۴ یکی از نقاط قوت آن می‌باشد. اما لازم است توجه شود که شاخص فقر چندبعدی یک شاخص ترکیبی است و در نهایت به‌عنوان یک شاخص واحد مبنای توزیع اعتبارات قرار خواهد گرفت. لذا عنوان نمودن عبارت «شاخص‌های فقر چندبعدی» ممکن است مجدداً زمینه را برای طرح چندین شاخص مجزا فراهم نماید که چالش‌های گذشته را به‌همراه دارد و مسئله شدت محرومیت و اولویت‌بندی محرومین را به حاشیه می‌راند. لذا پیشنهاد می‌شود عنوان ردیف مذکور به «فعالیت‌های رفع فقر و طرح‌های محرومیت‌زدایی و توسعه روستایی بر اساس شاخص فقر چندبعدی ملی» اصلاح گردد.

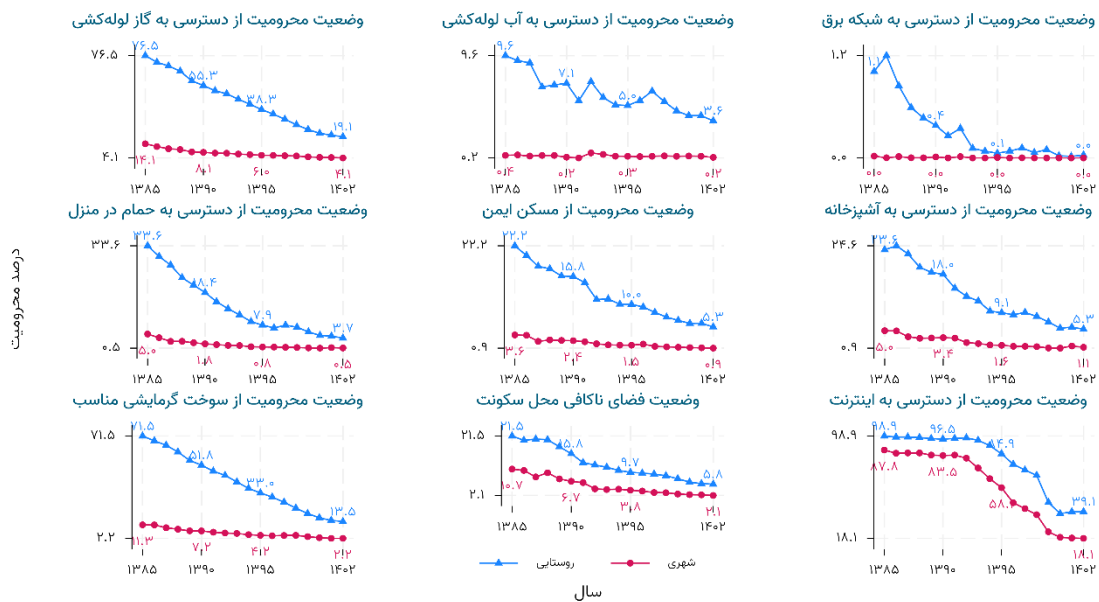
سایر پیشنهادات جهت کارآمدسازی سیاست‌های محرومیت‌زدایی:

• تمهید مقدمات قانونی محاسبه سالیانه شاخص فقر چندبعدی ملی. پیش‌نیاز محاسبه این شاخص، تعریف دقیق و کارشناسی ابعاد و زیرشاخص‌های محرومیت است که این کار بایستی از سوی متولی ذی‌صلاح (سازمان برنامه و بودجه با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی) صورت پذیرد.

۱. مقدمه

محرومیت‌زدایی در سطح جهانی به یکی از اولویت‌های اساسی کشورها و نهادهای بین‌المللی تبدیل شده‌است. سازمان ملل متحد، بانک جهانی و سایر نهادهای توسعه‌ای برنامه‌های گسترده‌ای را برای کاهش فقر، بهبود شاخص‌های رفاه اجتماعی و تأمین حداقل استانداردهای زندگی اجرا می‌کنند. یکی از مهم‌ترین اسناد بین‌المللی در این زمینه، اهداف توسعه پایدار است که در آن ریشه‌کنی فقر به‌عنوان اهداف کلیدی مطرح شده‌است. در ایران نیز پس از پیروزی انقلاب اسلامی، اقدامات گسترده‌ای در راستای محرومیت‌زدایی و عدالت اجتماعی صورت گرفته و سطح محرومیت در کشور به‌طور پیوسته در حال کاهش است. نمودار ۱ روند بهبود برخی از شاخص‌های محرومیت در کل کشور را از سال ۱۳۸۵ الی ۱۴۰۲ نشان می‌دهد. توسعه زیرساخت‌ها از جمله احداث راه‌ها، برق‌رسانی، گازرسانی و آبرسانی و بهسازی و نوسازی منازل مسکونی به‌ویژه در مناطق محروم و روستایی از مهم‌ترین این اقدامات است. در حوزه آموزش و بهداشت نیز گسترش مدارس و دانشگاه‌ها در مناطق دورافتاده و راه‌اندازی شبکه گسترده بهداشت و درمان، موجب افزایش سطح بهره‌مندی این خدمات گردید. علاوه بر این اقدامات، طرح‌های توانمندسازی و اشتغال‌زایی نیز تاکنون از سوی نهادهای فعال در این حوزه به اجرا درآمده است که بر بهبود وضعیت معیشتی و کیفیت زندگی محرومین بی‌تأثیر نبوده است.

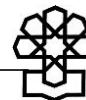
نمودار ۱. وضعیت محرومیت از دسترسی به امکانات و خدمات زیرساخت در بازه سال‌های ۱۳۸۵ الی ۱۴۰۲

منبع: محاسبات پژوهش بر اساس داده‌های درآمد و هزینه خانوار سال‌های مربوطه - مرکز آمار

با این وجود، بررسی‌های مرکز پژوهش‌های مجلس نشان می‌دهد که حدود ۳ درصد از جمعیت کشور همچنان در سطح شدیدی از محرومیت به سر می‌برند. مشاهده سطوحی از محرومیت شدید در برخی مناطق کشور در کنار دستاوردهای قابل توجه محرومیت‌زدایی پس از پیروزی انقلاب اسلامی، حاکی از وجود چالش‌هایی در سیاست‌گذاری محرومیت‌زدایی است. مطالعات گذشته نشان می‌دهد این حوزه با چالش‌هایی نظیر:

- فقدان تعریف واحد از محرومیت در قوانین کشور و به‌کارگیری شاخص‌های نامناسب برای شناسایی مناطق محروم
 - عدم ارتباط مناسب الگوی توزیع اعتبارات محرومیت‌زدایی میان مناطق مختلف کشور با اولویت‌های رفع محرومیت
 - عدم برنامه‌ریزی و بی‌توجهی به اولویت‌های رفع محرومیت
 - فقدان سازوکار پایش و ارزیابی اثربخشی سیاست‌های اجرایی
 - فعالیت جزیره‌ای دستگاه‌های متعدد فعال در این حوزه و فقدان نهاد هماهنگ‌کننده
 - فقدان داده‌های کافی، دقیق و به‌روز از وضعیت محرومیت در کشور
 - عدم وجود درک مشترک میان سیاست‌گذاران و فقرپژوهان از پدیده فقر و به‌ویژه فقر چندبعدی و راهکارهای کاهش آن
- مواجهه است که موجب شده‌است از هدف اولیه خود یعنی ریشه‌کنی محرومیت شدید باز بماند. [۴] عمده این چالش‌ها را می‌توان به فقدان نگاه کارشناسی به مسئله محرومیت‌زدایی نسبت داد و می‌توان مصادیق آن را در مراحل مختلف تصمیم‌گیری برای برنامه‌های محرومیت‌زدایی مشاهده نمود. [۲] کم‌توجهی به مفهوم «دسترسی» به خدمات و امکانات، یکی از این چالش‌هاست که موجب گردیده اقدامات محرومیت‌زدایی لزوماً منجر به کاهش سطح محرومیت نگردد. دسترسی به این معناست که خانوار امکان استفاده از خدمات اولیه را دارد، اما اگر به دلایلی از آن بهره‌نگیرد، عملاً از

این امکان محروم خواهد بود. برای مثال، ممکن است یک خانوار امکان استفاده از شبکه برق‌رسانی را داشته‌باشد، اما به‌دلیل قطعی‌های مکرر یا نوساناتی که باعث آسیب به وسایل الکتریکی می‌شود، تصمیم به عدم استفاده از برق بگیرد که در نهایت منجر به کاهش کیفیت زندگی می‌شود. وجه دیگر کم‌توجهی به این مفهوم نیز باعث شد که کاهش محرومیت در کشور با کارآمدترین سیاست‌ها دنبال نشود. تمرکز دولت‌ها بر دسترسی سراسری به گاز لوله‌کشی یکی از این مصادیق است. این سیاست در حالی همچنان دنبال می‌شود که در برخی مناطق هزینه و زمان بسیاری صرف آن می‌شود. در حالی که می‌توان نیاز سوخت مناسب خانوار را برای گرمایش و پخت‌وپز به روش‌های به‌مراتب کم‌هزینه‌تر و سریع‌تر فراهم نمود. آنچه که در مسئله رفع محرومیت موضوعیت دارد دسترسی آسان افراد به امکانات و خدمات ضروری است و این مهم از طرق مختلفی قابل تحقق است.

از آنجایی که وظیفه اصلی رفع محرومیت در کشور بر عهده دولت است؛ وضعیت اعتبارات محرومیت‌زدایی در لایحه بودجه پیشنهادی دولت را می‌توان به‌عنوان برنامه‌ریزی محرومیت‌زدایی دولت در سال پیش‌رو قلمداد نمود. همچنین کاهش یا رفع برخی از چالش‌های این حوزه نیز در لایحه پیشنهادی منعکس می‌گردد. از همین رو بررسی اعتبارات محرومیت‌زدایی در لایحه بودجه حائز اهمیت است و در این گزارش ضمن بررسی این اعتبارات در لایحه بودجه سال ۱۴۰۴، برش‌های مختلف این اعتبارات (از جمله توزیع استانی) مورد ارزیابی و تحلیل قرار خواهد گرفت.

۲. پایش محرومیت

امروزه در سیاست‌گذاری رفع فقر، تمایز میان پایش اقدامات فقرزدایی و پایش فقر امری پذیرفته شده‌است. پذیرش این موضوع به این معناست که ممکن است برنامه‌هایی برای کاهش فقر اجرا شود، اما اثری بر شاخص‌های حوزه فقر مشاهده نگردد. همین امر به سیاست‌گذاران کمک می‌نماید تا بتوانند سیاست‌های رفع فقر را ارزیابی و اصلاح کنند. یکی از چالش‌های حوزه محرومیت‌زدایی در کشور فقدان این بینش در سیاست‌گذاری این حوزه است. یعنی سیاست‌گذار فرض می‌گیرد که هرگونه اقدامات محرومیت‌زدایی به کاهش محرومیت منجر می‌شود در صورتی که در بسیاری از موارد ممکن است اینطور نباشد. توجه به این مسئله در شرایطی که فعالان متعددی نیز در کشور در حوزه کاهش محرومیت نقش‌آفرین هستند، امری به‌مراتب ضروری است که متأسفانه تاکنون مغفول مانده‌است. بر همین اساس بخش مهمی از پژوهش‌های حوزه فقر بایستی به بررسی اثر فعالیت‌های محرومیت‌زدایی بر کاهش محرومیت اختصاص یابد. همانطور که پیش‌تر اشاره گردید به‌دلیل فقدان نگاه کارشناسی به امر محرومیت‌زدایی، ارزیابی مناسبی از فعالیت‌ها و اقدامات محرومیت‌زدایی صورت نمی‌گیرد و حتی داده‌های مناسبی از آن‌ها جمع‌آوری نمی‌گردد. لذا تحلیلی از اثربخشی اقدامات متعدد محرومیت‌زدایی موجود نیست و در این بخش صرفاً به تحولات محرومیت در کشور پرداخته خواهد شد. اگرچه روش‌های اندازه‌گیری و پایش فقر (چه فقر درآمدی و چه فقر چندبعدی) همواره جزو موارد مناقشه‌برانگیز در میان صاحب‌نظران بوده‌است؛ اما می‌توان گفت در دهه‌های اخیر این نظرات همگرا شده‌است و در حال حاضر بسیاری

از کشورها برای پایش فقر چندبعدی (یا در اصطلاح عام محرومیت) از شاخص فقر چندبعدی جهانی^۱ یا ملی^۲ استفاده می‌کنند. [۴] شاخص جهانی و ملی از نظر رویکردی کاملاً مشابه یکدیگرند؛ با این تفاوت که شاخص فقر چندبعدی جهانی به بیانی محرومیت شدید را اندازه‌گیری کرده و شاخص فقر چندبعدی ملی متناسب با شرایط کشور طراحی و به‌کارگیری می‌شود. [۱] متأسفانه در حوزه فقر چندبعدی هیچ شاخص رسمی در کشور محاسبه و گزارش نمی‌گردد و تاکنون تنها پژوهش‌های پراکنده‌ای به این موضوع پرداخته‌اند. اخیراً مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در راستای ترویج پایش رسمی محرومیت و به‌کارگیری شاخص فقر چندبعدی در سیاست‌گذاری در کشور تلاش نموده است برآوردی از وضعیت محرومیت شدید با استفاده از محاسبه شاخص فقر چندبعدی جهانی اصلاح شده ارائه نماید.^۳ روش محاسبه و سایر جزئیات آن در گزارشی تحت‌عنوان «فقر چندبعدی (۲): نحوه محاسبه شاخص فقر چندبعدی ملی (برآوردی از تغییرات محرومیت شدید در ایران)» به تفصیل توضیح داده شده‌است و در این گزارش تنها نتایج آن ارائه گردیده و از بیان جزئیات صرف‌نظر می‌شود. [۴]

۱-۲. کاهش محرومیت در گذر زمان

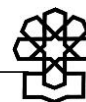
در ادبیات فقر پژوهی فقر چندبعدی به‌عنوان مکملی برای فقر درآمدی شناخته می‌شود و تأکید می‌شود که پایش همزمان هر دو ضرورت دارد. می‌توان گفت مهم‌ترین ویژگی متمایز فقر چندبعدی نسبت به فقر درآمدی، توجه به مفهوم شدت فقر است. شدت فقر به این معناست که در میان ابعاد و زیرشاخص‌های محرومیت، خانوار در چه بخشی از این زیرشاخص‌ها به‌طور همزمان دارای محرومیت است. نمودار ۲ توزیع خانوارهای کشور را بر حسب تعداد محرومیت همزمان از میان ۱۳ زیرشاخص در نظر گرفته شده^۴ در شاخص فقر چندبعدی پیشنهادی برای سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۴۰۲ نشان می‌دهد. همانطور که ملاحظه می‌شود در سال ۱۳۸۵ به‌عنوان مثال ۹٫۶ درصد از خانوارهای کشور در سه زیرشاخص به‌طور همزمان محرومیت را تجربه می‌کردند و تنها ۳۶ درصد از خانوارها در هیچ‌یک از زیرشاخص‌ها محرومیت نداشتند. در سال ۱۴۰۲ مشاهده می‌شود که شدت محرومیت در کل کشور به‌شدت کاهش یافته‌است و اکنون حدود ۷۰ درصد از خانوارهای کشور در هیچ‌یک از زیرشاخص‌ها، محرومیت ندارند. بر اساس استانداردهای جهانی، تنها خانوارهایی از نظر فقر چندبعدی فقیر محسوب می‌شوند که در بیش از ۳۰ درصد از زیرشاخص‌های در نظر گرفته شده دارای محرومیت باشند و اگر این نسبت از ۵۰ درصد فراتر رود دارای فقر شدید محسوب می‌شوند. بر همین اساس و به‌طور تقریبی می‌توان گفت تنها درصد کوچکی از جمعیت کشور طبق تعاریف جهانی دارای محرومیت هستند که دستاورد قابل توجهی است.

۱. Global Multidimensional Poverty Index .

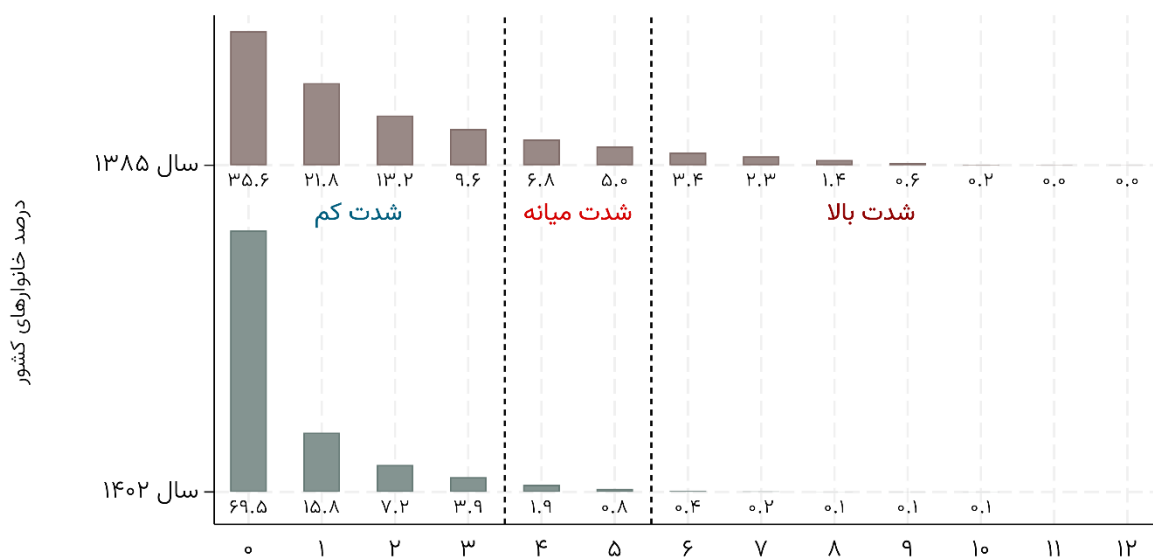
۲. National Multidimensional Poverty Index .

۳. شایان ذکر است به دلیل محدودیت‌های داده‌های موجود در حوزه محرومیت، برخی از ابعاد و زیرشاخص‌های موجود در شاخص جهانی تغییر یافته است.

۴. زیرشاخص‌های بکار رفته در جدول ۵ در پیوست آمده است.

نمودار ۲. توزیع خانوارهای کشور بر حسب تعداد محرومیت همزمان برای سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۴۰۲

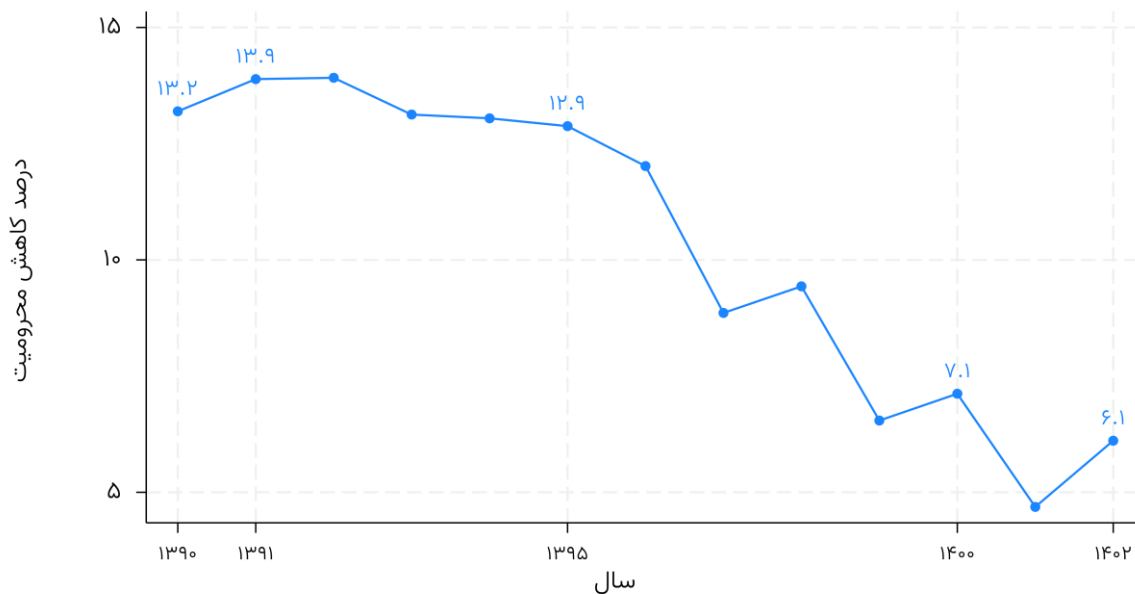
تعداد محرومیت همزمان خانوار در میان ۱۳ زیرشاخص محاسبه شده

منبع: محاسبات پژوهش بر اساس داده‌های درآمد و هزینه خانوار سال‌های مربوطه - مرکز آمار

علاوه بر مرور این دستاوردها، لازم است به این حوزه رویکرد آسیب‌شناسانه نیز اتخاذ نمود. یکی از جنبه‌های ارزیابی اثربخشی سیاست‌های محرومیت‌زدایی، بررسی روند کاهش محرومیت در کشور است. این مسئله از این جهت حائز اهمیت است که اگرچه جمعیت محرومین در کشور همواره در حال کاهش بوده؛ اما آیا به مرور زمان روند خروج از محرومیت نیز تسریع شده یا با کندی روبه‌رو بوده است؟ به‌طور کلی انتظار می‌رود که سرعت کاهش محرومیت با گذشت زمان افزایش یابد؛^۱ چراکه در سال‌های ابتدایی به دلیل بالا بودن نرخ محرومیت، امکانات و اعتبارات قابل توجهی لازم است تا کاهش محسوسی در سطح محرومیت مشاهده شود. در حالی که با کاهش نرخ محرومیت، با اعتبارات محدودتری می‌توان محرومین باقی‌مانده را از آن وضعیت خارج نمود و طبیعتاً کاهش محرومیت به مرور زمان تسریع خواهد شد.

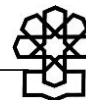
۱. معیار اندازه‌گیری سرعت کاهش محرومیت، نرخ رشد شاخص فقر چندبعدی است.

نمودار ۳. متوسط ۵ ساله کاهش محرومیت شدید (بر حسب شاخص فقر چندبعدی محاسبه شده) از سال ۱۳۹۰ الی ۱۴۰۲

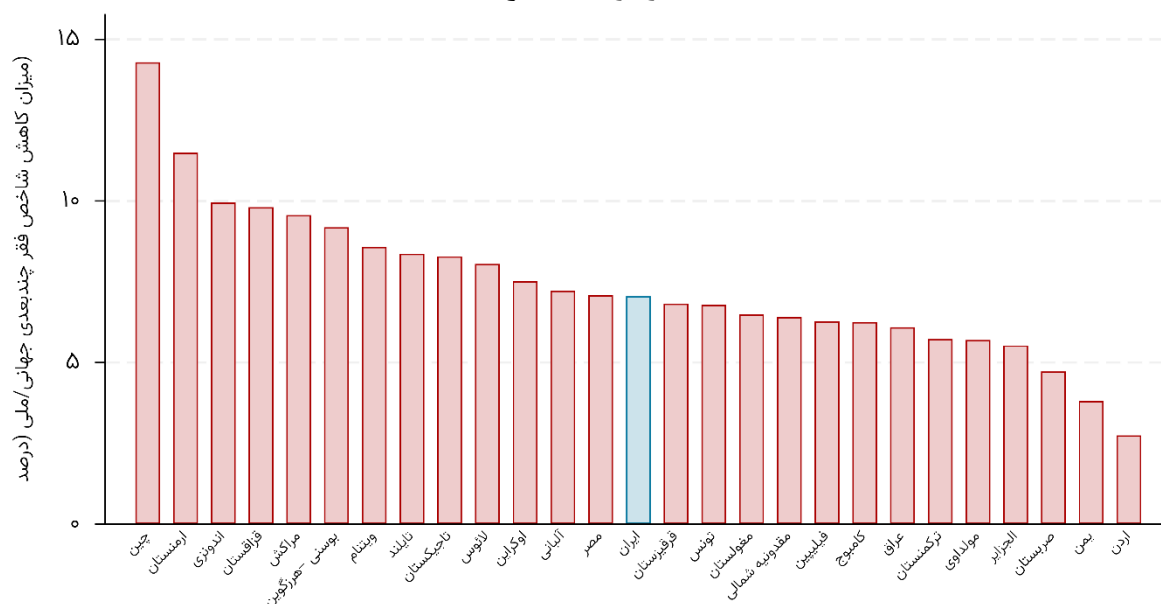

منبع: محاسبات پژوهش بر اساس داده‌های درآمد و هزینه خانوار سال‌های مربوطه - مرکز آمار

نمودار ۳ متوسط کاهش محرومیت شدید ایران در پنج سال گذشته را برای سال‌های ۱۳۹۰ الی ۱۴۰۲ نشان می‌دهد. ملاحظه می‌شود که سرعت کاهش محرومیت شدید در دهه گذشته نزولی بوده است. به نظر می‌رسد در میان چالش‌های اشاره شده برای محرومیت‌زدایی، عدم توجه سیاست‌گذاران به اولویت‌های محرومیت‌زدایی علت اصلی این روند نزولی باشد. فقدان تعریف واحد از محرومیت و سطح‌بندی آن به محرومیت شدید و سطوح بالاتر، موجب شده که با گذشت زمان دغدغه‌های مختلف سیاست‌گذاران در قالب اقدامات محرومیت‌زدایی گنجانده شود و در عمل شاهد آن باشیم که بر اساس آخرین فهرست رسمی مناطق محروم کشور (مصوب سال ۱۳۸۸)، ۷۵ درصد از پهنه جغرافیایی کشور به عنوان مناطق محروم شناسایی شود. در چنین شرایطی طبیعی است که سیاست‌های محرومیت‌زدایی از اهداف اولیه خود (یعنی رفع محرومیت شدید) جا بماند. متأسفانه مسئله شناسایی مناطق محروم بر اساس معیارهای واحد و به‌طور مستمر در گذر زمان پیگیری نشده است. در حالی که با کاهش سطح فراگیری محرومیت در کشور، برنامه‌ریزان می‌بایست با استفاده از روش‌های شناسایی، مناطقی را که همچنان در وضعیت محرومیت شدید به سر می‌برند هدف‌گیری کرده و در اولویت رفع محرومیت قرار می‌دادند.

نمودار ۴. متوسط کاهش محرومیت در ایران و تعدادی از کشورهای آسیایی، اروپایی و شمال آفریقا در دو دهه اخیر

منبع: گزارش سالیانه برنامه توسعه ملل متحد و برآورد شاخص فقر چندبعدی ملی برای ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

نمودار ۴ وضعیت اثربخشی اقدامات محرومیت‌زدایی در ایران را با تعدادی از کشورهای آسیایی، اروپایی و شمال آفریقا در بازه دو دهه اخیر مقایسه می‌نماید.^۱ بر اساس محاسبات انجام گرفته متوسط کاهش محرومیت شدید ایران در پنج سال گذشته در سال ۱۴۰۲ حدود ۷ درصد می‌باشد. این در حالی است که عدد مشابه برای تعدادی از کشورها رقم بالاتری است که نشان‌دهنده اثربخش‌تر بودن فعالیت‌های محرومیت‌زدایی در آنهاست. به‌عنوان مثال کشور چین در حدود دو دهه گذشته توانسته است به‌طور متوسط سالیانه ۱۵ درصد شاخص فقر چندبعدی خود را بهبود دهد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که روند کاهش محرومیت شدید در کشور با کندی مواجه شده‌است و این یعنی فعالیت‌های محرومیت‌زدایی جامعه هدف اولیه خود یعنی محرومین شدید را کمتر در بر گرفته یا آنکه اقدامات مذکور کمک قابل‌توجهی به رفع محرومیت آنها نمی‌کند.

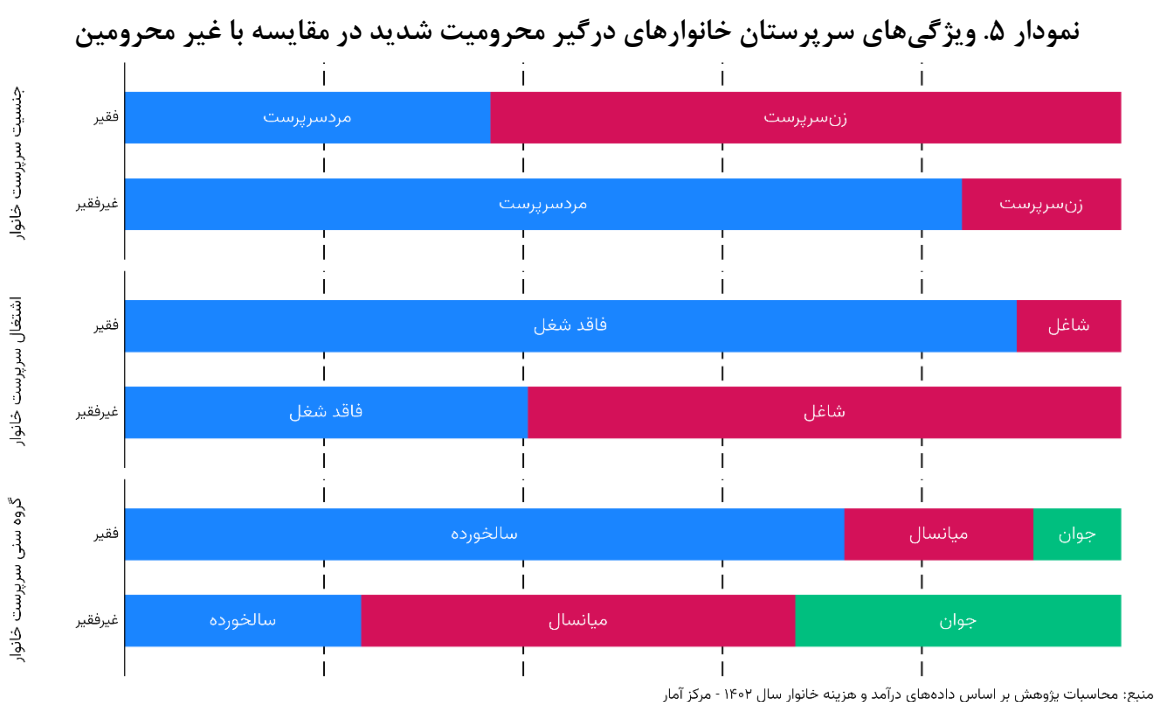
۲-۲. تصویر فعلی محرومیت

شاخص فقر چندبعدی کاربردهای مهمی در سیاست‌گذاری برای کاهش محرومیت دارد و به‌عنوان یک ابزار سیاستی شناخته می‌شود. [۵] علاوه بر آنکه از این ابزار می‌توان برای پایش محرومیت استفاده کرد، یکی دیگر از کاربردهای آن ارائه تصویر به‌روز از محرومیت و مهم‌تر از آن معرفی ویژگی‌های محرومین است. نداشتن تصویر دقیقی از محرومیت چالش برنامه‌ریزی محرومیت‌زدایی در کشور می‌باشد. استفاده از داده‌ها و اطلاعات به‌روز نه‌تنها برای شناسایی محرومین

۱. این نمودار تنها شامل کشورهایی از مناطق آسیا، اروپا و شمال آفریقا است که وضعیت آنها بر حسب شاخص فقر چندبعدی ملی در گزارش سالیانه برنامه توسعه ملل متحد منعکس شده است.

(یا مناطق محروم) بلکه از آن مهم‌تر برای تشخیص اولویت‌های محرومیت‌زدایی ضروری است. برش‌های مختلفی از ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی خانوارهای محروم قابل ارائه و بررسی است. در این بخش، تعدادی از این برش‌ها برای انعکاس وضعیت محرومیت شدید در کشور ارائه می‌گردد.

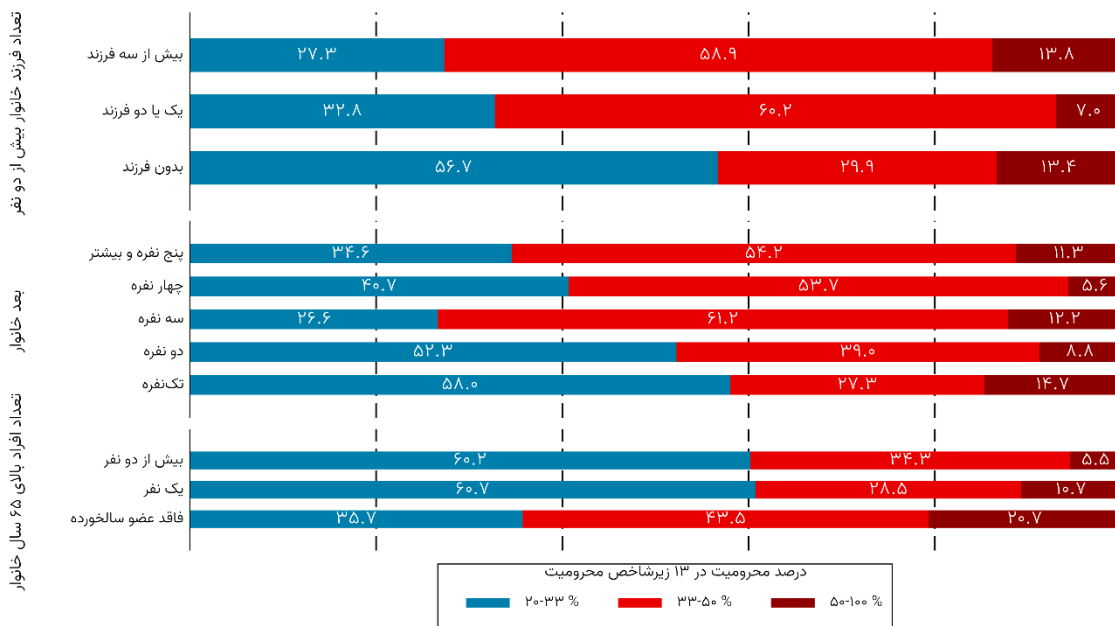
بر اساس بررسی‌های مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، نرخ محرومیت شدید در کل کشور حدود ۳ درصد برآورد می‌شود. نمودار ۵ ویژگی‌های سرپرست خانوارهای دارای وضعیت محرومیت شدید را در مقایسه با خانوارهای غیر محروم نشان می‌دهد.^۱ زن سرپرستی، غیرشاغل بودن و میانگین سنی بالا در میان سرپرستان خانوارهای محروم در مقایسه با غیر محرومین بیشتر مشاهده می‌شود.

یکی دیگر از موضوعات قابل تحلیل، بررسی وضعیت شدت محرومیت همزمان در میان خانوارهای محروم است. نمودار ۶ رابطه بعد خانوار، تعداد فرزندان و تعداد افراد سالخورده خانوارهای محروم را بر حسب شدت محرومیت همزمانی که آن‌ها تجربه می‌کنند، نشان می‌دهد. همانطور که ملاحظه می‌شود با افزایش بعد خانوار و تعداد فرزندان خانوار شدت محرومیت نیز در میان خانوارهای محروم افزایش می‌یابد.

۱. به طور کلی در این گزارش منظور از فقیر همان محروم بودن و غیرفقیر، غیرمحروم بودن است.

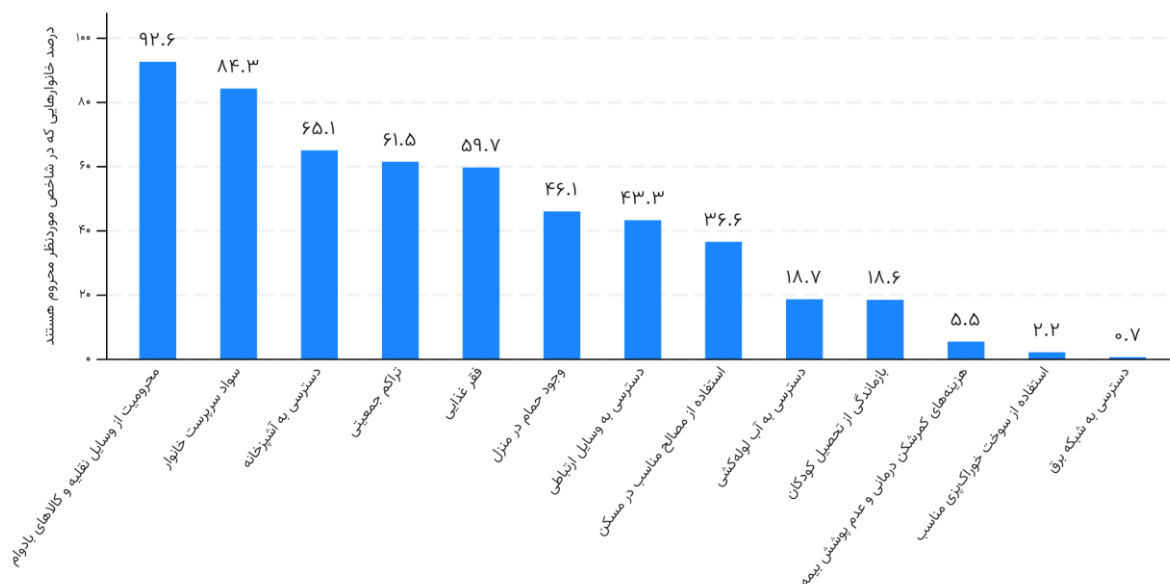
نمودار ۶. رابطه شدت محرومیت و ساختار خانوار میان خانوارهای درگیر محرومیت شدید

منبع: محاسبات پژوهش بر اساس داده‌های درآمد و هزینه خانوار سال ۱۴۰۲ - مرکز آمار

از دیگر اطلاعات موردنیاز در این حوزه، وضعیت فراگیری زیرشاخص‌های محرومیت میان محرومین است. نمودار ۷ درصد محرومیت خانوارهای محروم را در هر یک از ۱۳ زیرشاخص به‌کاررفته نشان می‌دهد. مشاهده می‌شود در سطح کل کشور وضعیت سواد سرپرست خانوار و همچنین دسترسی به وسایل نقلیه و کالاهای بادوام شایع‌ترین مسئله میان محرومین است. این اطلاعات برای طراحی سیاست‌های محرومیت‌زدایی بسیار حائز اهمیت است و لازم است اولویت‌های رفع محرومیت در هر منطقه جغرافیایی به‌طور جداگانه شناسایی گردد.

نمودار ۷. فراگیری شاخص‌های محرومیت میان خانوارهای درگیر محرومیت شدید

منبع: محاسبات پژوهش بر اساس داده‌های درآمد و هزینه خانوار سال ۱۴۰۲ - مرکز آمار

طبیعی است دولت به دنبال رفع همه کمبودها و محرومیت‌هاست، اما امکانات و منابع دولت ایجاب می‌کند که در برنامه‌ریزی کوتاه‌مدت حوزه‌هایی هدف رفع محرومیت قرار گیرند که در اولویت هستند و رفع آن‌ها بخش قابل توجهی از محرومین را از محرومیت خارج می‌نماید.

۳. اعتبارات محرومیت‌زدایی در لایحه بودجه ۱۴۰۴

در اکثر کشورها، بودجه‌ریزی منابع عمومی در راستای فقرزدایی (اعم از کاهش فقر درآمدی و رفع محرومیت) تعریف شده‌است. این یعنی تلاش می‌شود برنامه‌ریزی‌ها چه در سطح کلان و چه در سطح خرد نه تنها وضعیت فقر را بدتر نکرده، بلکه بهبود نیز بخشند. ساختار بودجه‌ریزی منابع عمومی در کشور ما متأسفانه فاقد چنین ظرفیتی است. به همین دلیل هر ساله بخشی از منابع عمومی بودجه به‌طور جداگانه به حوزه محرومیت‌زدایی اختصاص می‌یابد. جدول ۱ کل اعتبارات محرومیت‌زدایی را در قوانین بودجه سال‌های ۱۴۰۰ الی ۱۴۰۳ و لایحه بودجه ۱۴۰۴ [۶] به همراه رشد سالیانه آن‌ها نشان می‌دهد. این مقادیر شامل کلیه ردیف اعتباراتی است که در جداول مختلف بودجه به‌طور مشخص برای محرومیت‌زدایی در نظر گرفته شده‌است.

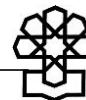
جدول ۱. اعتبارات محرومیت‌زدایی در قوانین بودجه سال‌های ۱۴۰۰ الی ۱۴۰۳ و لایحه بودجه ۱۴۰۴ (میلیون تومان)

عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	لایحه ۱۴۰۴
میزان اعتبارات مصوب (درصد رشد نسبت به سال گذشته)	۷۸.۷۸۲.۸۴۶	۶۶.۶۵۴.۶۸۵ (-۱۵٪)	۹۳.۷۱۵.۹۳۶ (+۴۰٪)	۱۱۰.۳۰۵.۷۷۸ (+۱۷,۷٪)	۱۶۵.۱۷۹.۵۴۴ (+۷۹,۷٪)
میزان عملکرد (درصد تحقق)	۲۳.۶۰۵.۳۲۱ (۳۰ درصد)	۴۴.۹۱۶.۷۰۹ (۶۷ درصد)	-	-	-

عمده اعتبارات محرومیت‌زدایی در جدول مربوط به هزینه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان‌ها (جدول ۱۰-ج) در قوانین بودجه و از محل اعتبارات [قانون استفاده متوازن از امکانات کشور](#) و بند (ت) ماده (۳۲) [قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور](#) است. مطابق قانون استفاده متوازن از امکانات کشور، سهم اعتبارات این قانون در بودجه بایستی ۳ درصد از منابع عمومی^۱ و مطابق بند (ت) ماده (۳۲) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، سهم اعتبارات این حکم در بودجه بایستی ۲ درصد (معادل دو سوم سه درصد) از درآمدهای حاصل از صادرات نفت و گاز^۲ باشد. جدول ۲ اعتبارات دو حکم قانونی مذکور را در قوانین بودجه سال‌های ۱۴۰۰ الی ۱۴۰۳ و لایحه بودجه ۱۴۰۴ نشان می‌دهد.

۱. ماده واحده. دولت مکلف است سه درصد (۳٪) از اعتبارات بودجه عمومی دولت را در قالب ردیف مشخص تحت همین عنوان (استفاده متوازن از امکانات کشور) تعیین کند و طی جدولی که در آن سهم هر استان براساس شاخص‌های نرخ بیکاری، آب شرب شهری و روستایی، آموزش و پرورش، بهداشت و درمان، بهسازی روستاها، راه و زیرساخت‌های جاده ای، سرانه‌های عمران شهری و درآمد شهرداری‌ها مشخص می‌گردد، در قانون بودجه درج نماید.

۲. بند (ت) ماده (۳۲). دولت مکلف است سه درصد (۳٪) از درآمد حاصل از صادرات نفت خام و گاز طبیعی را به ترتیب یک سوم به استان‌های نفت خیز و گازخیز که سهم هر استان براساس سهم آن استان در ارزش صادرات نفت خام و خالص صادرات گاز طبیعی تعیین می‌گردد و دوسوم به شهرستان‌های مناطق کمترتوسعه یافته که براساس شاخصهای توسعه نیافتگی به تفکیک شهرستان توسط سازمان برنامه و بودجه کشور تعیین می‌شود، جهت اجرای برنامه عمرانی بودجه‌های سنواری اختصاص دهد. این اعتبار صرفاً به مناطق نفت خیز و مناطق توسعه نیافته اختصاص می‌یابد و موجب کاهش سهم اعتبارات استانی این مناطق نمی‌شود.

جدول ۲. اعتبارات قانون استفاده متوازن از امکانات کشور و بند (ت) ماده (۳۲) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور در قوانین بودجه سال‌های ۱۴۰۰ الی ۱۴۰۳ و لایحه بودجه ۱۴۰۴ (میلیون تومان)

سطر	عنوان	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	لایحه ۱۴۰۴
۱	اعتبارات موضوع بند (ت) ماده (۳۲) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور (سهم اعتبارات از درآمدهای صادرات نفت و گاز)	۵,۴۳۸,۶۷۷ (۲,۱ درصد)	۶,۶۶۵,۱۰۰ (۱,۳ درصد)	۲۴,۹۱۳,۴۰۹ (۳,۹ درصد)	۲۲,۶۶۶,۷۰۰ (۳,۹ درصد)	۲۴,۲۹۳,۳۰۰ (۴ درصد)
۲	اعتبارات موضوع قانون استفاده متوازن از امکانات کشور (سهم اعتبارات از بودجه عمومی کشور)	۲۷,۹۶۴,۰۰۰ (۲,۶ درصد)	۲۸,۰۰۰,۰۰۰ (۲ درصد)	۳۵,۰۰۰,۰۰۰ (۱,۶ درصد)	۶۳,۱۱۴,۱۸۲ (۲,۴ درصد)	۱۱۰,۰۰۰,۰۰۰ (۲,۲ درصد)
۳	مجموع اعتبارات مصوب دو حکم قانونی (مجموع سطر اول و دوم)	۳۳,۴۰۲,۶۷۷	۳۴,۶۶۵,۱۰۰	۵۹,۹۱۳,۴۰۹	۸۵,۷۸۰,۸۸۲	۱۳۴,۲۹۳,۳۰۰
۴	دو سوم سه درصد صادرات نفت و گاز	۵,۱۸۵,۴۴۰	۹,۶۸۸,۰۰۴	۱۲,۴۷۶,۱۴۸	۱۱,۵۶۰,۰۰۰	۱۲,۰۰۰,۰۰۰
۵	۳ درصد از بودجه عمومی	۳۴,۳۸۰,۰۰۰	۴۵,۸۱۳,۹۵۶	۱۱۶,۷۶۹,۹۳۸	۸۵,۱۱۰,۰۰۰	۱۶۱,۵۲۰,۰۰۰
۶	مجموع تکالیف قانونی اعتبارات دو حکم قانونی (مجموع سطر چهارم و پنجم)	۳۹,۵۶۵,۴۴۰	۵۵,۵۰۱,۹۶۰	۱۲۹,۲۴۶,۰۸۶	۹۶,۶۷۰,۰۰۰	۱۷۳,۷۶۰,۰۰۰
۷	عقب‌ماندگی اعتبارات مصوب از تکالیف قانونی دو قانون اصلی (سطر ششم من‌های سطر سوم)	۶,۱۶۲,۷۶۳	۲۰,۸۳۶,۸۶۰	۶۹,۳۳۲,۶۷۷	۱۰,۸۸۹,۱۱۸	۳۹,۴۶۶,۷۰۰

مشاهده می‌شود که رشد کل اعتبارات محرومیت‌زدایی در بودجه در سال‌های گذشته روند نوسانی داشته است و علاوه بر این اعتبارات اصلی محرومیت‌زدایی نیز متناسب با تکالیف قانونی رشد ننموده است و در لایحه بودجه ۱۴۰۴ **عقب‌ماندگی ۳۹ هزار میلیارد تومانی از تکالیف قانونی دارد**.^۱ اگر چه ردیف‌های اعتباری متفرقه و پراکنده بسیاری هر ساله در بودجه برای محرومیت‌زدایی در نظر گرفته می‌شود؛ اما عمدتاً آن ردیف‌ها عملکرد بسیار ضعیفی دارند و بخش عمده اعتبارات محرومیت‌زدایی از محل اعتبارات دو قانون مذکور تأمین می‌شود. عملکرد اعتبارات محرومیت‌زدایی در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ نیز مؤید این موضوع است. [۳]

۱-۳. اعتبارات محرومیت‌زدایی به تفکیک ابعاد محرومیت

از آنجایی که ردیف‌های متعدد و پراکنده‌ای در قوانین بودجه به موضوع محرومیت‌زدایی اختصاص می‌یابد؛ یکی از برش‌های قابل توجه برای مجموع این اعتبارات، برش موضوعی است. به این معنا که چه بخشی از اعتبارات محرومیت‌زدایی در قوانین بودجه به صورت کلی و چه بخشی از آن به صورت مشخص به هر یک از ابعاد محرومیت تخصیص یافته‌است. جدول ۳ کلیه اعتبارات محرومیت‌زدایی در بودجه را به تفکیک ابعاد محرومیت در قوانین بودجه ۱۴۰۰ الی ۱۴۰۳ و لایحه بودجه ۱۴۰۴ نشان می‌دهد.

۱. در جدول ۲، ردیف چهارم معادل دو سوم سه درصد از صادرات نفت و گاز و در ردیف پنجم معادل سه درصد از بودجه عمومی در هر سال مشخص گردیده است.

جدول ۳. اعتبارات محرومیت‌زدایی در قوانین بودجه سال‌های ۱۴۰۰ الی ۱۴۰۳ و لایحه بودجه ۱۴۰۴ به تفکیک ابعاد محرومیت (میلیون تومان)

لایحه ۱۴۰۴	۱۴۰۳	۱۴۰۲	۱۴۰۱	۱۴۰۰	ابعاد محرومیت (اعداد داخل پرانتز، سهم از کل اعتبارات محرومیت‌زدایی است)
۱۴۱.۶۶۹.۵۴۴ (۸۵.۸)	۱۰۲.۶۴۶.۵۷۸ (۹۳.۱)	۸۶.۸۵۷.۸۳۶ (۹۲.۷)	۴۱.۶۲۳.۲۹۰ (۶۳.۴)	۵۵.۹۱۶.۴۹۶ (۷۱.۰)	اعتبارات تجمیعی محرومیت‌زدایی ^۱
نامشخص	نامشخص ^۲	۴.۴۰۰.۰۰۰ (۴.۷)	۷.۹۵۰.۰۰۰ (۱۱.۹)	۸.۱۵۰.۰۰۰ (۱۰.۳)	اعتبارات رفع محرومیت از دسترسی به راه
نامشخص	۹۶۰.۰۰۰ (۰.۹)	۸۵۳.۱۰۰ (۰.۹)	۷۲۱.۹۹۵ (۱.۱)	۶۵۷.۱۵۰ (۰.۸)	اعتبارات رفع محرومیت از نوع ارتباطات
۱.۳۰۰.۰۰۰ (۰.۸)	۵.۷۱۴.۲۰۰ (۵.۲)	۸۲۰.۰۰۰ (۰.۹)	۵.۵۹۹.۴۰۰ (۸.۴)	۷۴۰.۰۰۰ (۰.۹)	اعتبارات رفع محرومیت خدمات آموزشی
۵.۰۱۰.۰۰۰ (۳.۰)	۱۰.۰۰۰ (ناچیز)	۱۰.۰۰۰ (ناچیز)	۵۰۰.۰۰۰ (۰.۸)	نامشخص	اعتبارات رفع محرومیت خدمات بهداشتی
۱۱.۳۰۰.۰۰۰ (۶.۸)	۹۷۵.۰۰۰ (۰.۹)	۷۷۵.۰۰۰ (۰.۸)	۵.۲۶۰.۰۰۰ (۷.۹)	۷.۳۱۶.۲۰۰ (۹.۳)	اعتبارات رفع محرومیت در حوزه آب و فاضلاب
۶.۰۰۰.۰۰۰ (۳.۶)	نامشخص	نامشخص	۵.۰۰۰.۰۰۰ (۷.۵)	۶.۰۰۳.۰۰۰ (۷.۶)	اعتبارات رفع محرومیت مسکن
۱۶۵.۱۷۹.۵۴۴	۱۱۰.۳۰۵.۷۷۸	۹۳.۷۱۵.۹۳۶	۶۶.۶۵۴.۶۸۵	۷۸.۷۸۲.۸۴۶	مجموع کل

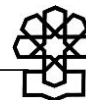
همانطور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود بخش عمده‌ای از اعتبارات محرومیت‌زدایی در هر سال به صورت تجمیعی تعیین شده و بخش کوچکی از آن مشخص است که بایستی صرف کاهش کدام یک از ابعاد محرومیت گردد. با بررسی سهم هر یک از ابعاد محرومیت در چند سال گذشته نیز، روند ثابتی برای آن‌ها مشاهده نمی‌شود و این موضوع نشان می‌دهد تصمیم برای تفکیک یا تجمیع اعتبارات به صورت سلیقه‌ای انجام می‌پذیرد. باید توجه داشت توزیع اعتبارات محرومیت‌زدایی برای رفع هر یک از ابعاد محرومیت مستلزم وجود تصویری دقیق و به‌روز از نیازهای ضروری محرومین است. به نظر می‌رسد به دلیل فقدان این امکان، تعیین این اعتبارات در بودجه بدون پشتوانه کارشناسی انجام می‌پذیرد و توصیه می‌شود در مرحله تصویب، تا حد امکان این اعتبارات به صورت تجمیعی مشخص گردد. از این نظر لایحه بودجه ۱۴۰۴ با سال‌های گذشته تفاوت چندانی نکرده است.

۲-۳. اعتبارات محرومیت‌زدایی به تفکیک ملی-استانی

بررسی نحوه توزیع اعتبارات محرومیت‌زدایی به تفکیک ملی و استانی نیز حائز اهمیت است. تعیین الگوی توزیع جغرافیایی اعتبارات محرومیت‌زدایی را شاید بتوان اولین گام برای اصلاح رویه‌های گذشته دانست و اتفاقاً بهترین

۱. منظور از این عبارت این است که در متن قانون مشخص نشده است که این اعتبارات صرف کدام یک از ابعاد محرومیت شود و به طور کلی جهت فعالیت‌های محرومیت‌زدایی هزینه خواهد شد.

۲. مقادیری که در جدول «نامشخص» عنوان شده است به این معنی است که در لایحه به طور مشخص ردیف جداگانه‌ای برای رفع محرومیت در حوزه مذکور تعیین نشده است و احتمالاً اعتبارات آن به صورت تجمیعی در سایر ردیف‌های مرتبط آورده شده است. همانطور که مشاهده می‌شود در سال‌های اخیر نسبت به سال‌های گذشته، بخش بیشتری از بودجه محرومیت‌زدایی تحت عنوان کلی محرومیت‌زدایی تعیین می‌شود.

موقعیت برای انعکاس آن، قوانین بودجه است. جدول ۴ اعتبارات محرومیت‌زدایی در قوانین بودجه سال‌های ۱۴۰۰ الی ۱۴۰۳ و لایحه بودجه ۱۴۰۴ را به تفکیک اعتبارات ملی و استانی نشان می‌دهد. همواره عمده اعتبارات محرومیت‌زدایی در بودجه در سطح استانی توزیع شده و بخش کوچکی از آن در سطح ملی مشخص می‌گردد. مشخص شدن توزیع استانی اعتبارات در قوانین بودجه در شرایطی مناسب است که این توزیع با استفاده از شاخص‌های مرتبط با محرومیت و با هدف اختصاص به مناطق محروم انجام پذیرد. حال که شاخص‌های محرومیت دارای اشکالات بسیاری است و به تبع آن مناطق وسیعی از کشور به‌عنوان مناطق محروم شناسایی شده‌اند؛ تعیین بخش بیشتری از اعتبارات محرومیت در سطح ملی در بودجه ارجحیت دارد. خوشبختانه در لایحه بودجه ۱۴۰۴ سهم بخش ملی نسبت به سال گذشته افزایش یافته‌است و به‌طور مشخص ۱۸ هزار میلیارد تومان از اعتبارات محرومیت‌زدایی تحت‌عنوان «فعالیت‌های رفع فقر و طرح‌های محرومیت‌زدایی و توسعه روستایی بر اساس شاخص‌های فقر چندبعدی» مشخص شده‌است. تأکید بر توزیع اعتبارات بر اساس شاخص فقر چندبعدی، می‌تواند نویدبخش تغییر رویکرد در توزیع اعتبارات محرومیت‌زدایی باشد به‌شرط آنکه به ملاحظات طراحی و کاربرد این شاخص توجه شود.

جدول ۴. اعتبارات محرومیت‌زدایی در قوانین بودجه سال‌های ۱۴۰۰ الی ۱۴۰۳ و لایحه بودجه ۱۴۰۴ به تفکیک ملی-استانی (میلیون تومان)

سطح توزیع اعتبارات (اعداد داخل پرانتز، سهم از کل اعتبارات محرومیت‌زدایی است)	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳	لایحه ۱۴۰۴
استانی	۶۲,۳۷۴,۸۷۷ (/۷۹,۳)	۴۰,۸۸۵,۱۰۰ (/۶۱,۳)	۶۷,۴۶۳,۴۰۹ (/۷۲,۰)	۹۷,۵۷۱,۶۷۸ (/۸۸,۵)	۱۲۸,۰۹۳,۳۰۰ (/۷۷,۵)
ملی	۱۶,۴۰۷,۹۶۹ (/۲۰,۸)	۲۵,۷۶۹,۵۸۵ (/۳۸,۷)	۲۶,۲۵۲,۵۲۷ (/۳۸,۰)	۱۲,۷۳۴,۱۰۰ (/۱۱,۵)	۳۷,۰۸۶,۲۴۴ (/۲۲,۵)
مجموع کل	۷۸,۷۸۲,۸۴۶	۶۶,۶۵۴,۶۸۵	۹۳,۷۱۵,۹۳۶	۱۱۰,۳۰۵,۷۷۸	۱۶۵,۱۷۹,۵۴۴

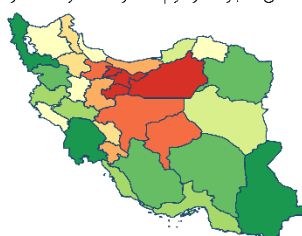
۳-۳. توزیع استانی اعتبارات محرومیت‌زدایی

مهم‌ترین برش از اعتبارات محرومیت‌زدایی در قوانین بودجه، برش استانی است که نشان‌دهنده تغییر رویکرد سیاست‌گذاران نسبت به اولویت‌های رفع محرومیت در کشور است. پیش‌تر اشاره گردید که عدم به‌کارگیری شاخص‌های مرتبط با محرومیت یکی از چالش‌های این حوزه در کشور است و به‌تبع آن شناسایی مناطق محروم و توزیع اعتبارات محرومیت‌زدایی را نیز با مشکلاتی مواجه ساخته است. توزیع استانی غیرهدفمند منابع اصلی محرومیت‌زدایی (اعتبارات قانون استفاده متوازن از امکانات کشور و دو سوم سه درصد صادرات نفت و گاز) در چند سال گذشته نه‌تنها اصلاح نگردیده است، بلکه منابع جدیدی تحت‌عنوان جدید نیز هر سال در بودجه آورده شده و به شیوه نامعلومی توزیع می‌گردد. به‌عنوان نمونه در **قانون بودجه ۱۴۰۳**، چهار عنوان اعتبارات شامل «قانون استفاده متوازن از امکانات کشور»، «دو سوم سه درصد نفت سهم منطق محروم»، «توازن ۱» و «توازن ۲- راه روستایی و عشایری، مسکن محرومین،

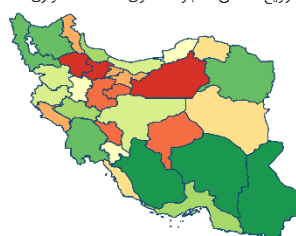
مدارس و آب روستایی و عشایری و آبخیزداری» (مجموعاً به ارزش ۹۷ هزار میلیارد تومان) به همین شیوه مصوب گردید. نمودار ۸ توزیع استانی اعتبارات دو حکم قانونی مذکور و اعتبارات مازاد مصوب مجلس شورای اسلامی تحت عنوان «متوازن ۱» را در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ نشان می‌دهد. شایان ذکر است اعتبارات «توازن ۲» به صورت مساوی میان همه استان‌ها توزیع گردیده است. همانطور که در نمودار مشاهده می‌شود، توزیع اعتبارات این سه موضوع متفاوت است؛ در حالی که این اعتبارات عمده منابع محرومیت‌زدایی را تشکیل می‌دهند و لازم است صرفاً به مناطق محروم اختصاص یابند.

نمودار ۸. توزیع استانی اعتبارات دوسوم سه درصد صادرات نفت و گاز، قانون استفاده متوازن و اعتبارات متوازن ۱ در قانون بودجه سال ۱۴۰۳

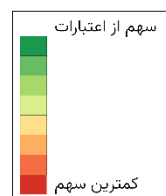
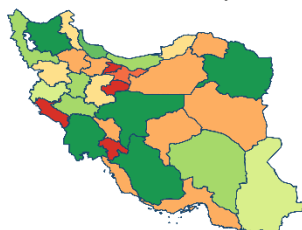
«توزیع استانی اعتبارات دوسوم سه درصد صادرات نفت و گاز»

«توزیع استانی اعتبارات قانون استفاده متوازن»

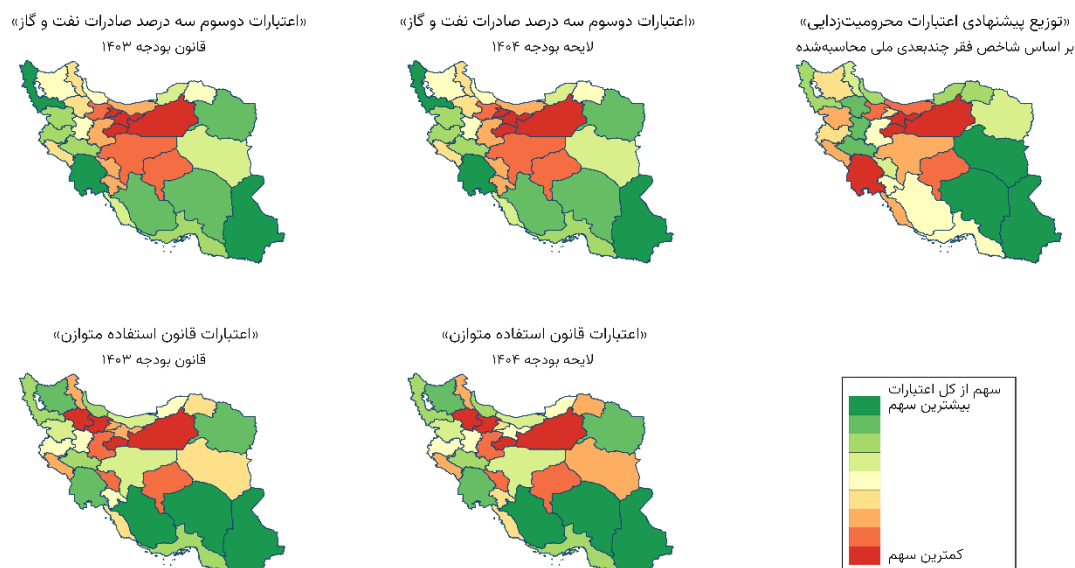
«توزیع استانی اعتبارات متوازن ۱»

منبع: جدول ۱۰-ج قانون بودجه سال ۱۴۰۳

بررسی توزیع استانی اعتبارات محرومیت‌زدایی در لایحه بودجه ۱۴۰۴ نیز حاکی از آن است که الگوی توزیع اعتبارات هیچ تغییری نکرده است. نمودار ۹ توزیع اعتبارات «قانون استفاده متوازن از امکانات کشور» و اعتبارات «دو سوم سه درصد صادرات نفت و گاز» را در قانون بودجه ۱۴۰۳ و لایحه بودجه ۱۴۰۴ مقایسه می‌کند. مشاهده می‌شود که کاملاً الگوی توزیع همانند گذشته است و البته این الگو با واقعیات وضعیت محرومیت شدید در کشور متفاوت است. در نمودار ۹ برآوردی از الگوی پیشنهادی توزیع اعتبارات محرومیت‌زدایی با هدف رفع محرومیت شدید نیز نشان داده شده است.

نمودار ۹. توزیع استانی اعتبارات محرومیت‌زدایی در قانون بودجه سال ۱۴۰۳ و لایحه ۱۴۰۴ و توزیع پیشنهادی اعتبارات محرومیت‌زدایی

منبع: جدول ۱۰-ج قانون بودجه سال ۱۴۰۳ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۴ و محاسبات پژوهش بر اساس داده‌های درآمد و هزینه خانوار سال ۱۴۰۲-مرکز آمار

۳-۴. توزیع اعتبارات محرومیت‌زدایی بر اساس شاخص فقر چندبعدی

بر کسی پوشیده نیست توزیع فعلی اعتبارات محرومیت‌زدایی در بودجه (چه توزیع استانی و چه توزیع به تفکیک ابعاد محرومیت)، توزیعی غیرهدفمند و ناکاراست. اما سؤال مهم آن است که الگوی جایگزین چیست؟ برخی معتقدند برای کارآمدسازی این اعتبارات، بایستی اعتباراتی به تفکیک برای رفع محرومیت از دسترسی به انرژی و آب، اعتباراتی برای رفع محرومیت از خدمات آموزشی و به همین ترتیب سایر ابعاد محرومیت در نظر گرفت و توزیع هر کدام را بر اساس زیرشاخص‌هایی ذیل هر یک تعیین کرد. به‌عنوان مثال شاخصی برای محرومیت از دسترسی به انرژی و آب تعریف شود و وضعیت مناطق کشور بر اساس آن مشخص و سهم آن‌ها از اعتبارات رفع محرومیت از دسترسی به انرژی و آب تعیین گردد. سایر اعتبارات نیز به همین ترتیب بین مناطق توزیع شود. این رویکرد اگرچه نسبت به شرایط فعلی ارجحیت دارد اما با چالش‌هایی همراه است که در ادامه به مواردی از آن اشاره می‌شود:

- تعیین اعتبارات موردنیاز برای رفع محرومیت در هر یک از ابعاد نیازمند تصویری به‌روز و دقیق است که داده‌های موجود چنین ظرفیتی را ندارند.
- یکی از آسیب‌های برنامه‌ریزی برای محرومیت‌زدایی در کشور، محدود کردن فعالیت‌های محرومیت‌زدایی به پروژه‌های محرومیت‌زدایی است که تاکنون نگاه غالب بوده است و این الگو نیز دارای چنین رویکردی است.
- مهم‌ترین چالش این الگو عدم مبنا قرار دادن وضعیت دسترسی خانوار به امکانات و خدمات ضروری و اولیه است. در این الگو فرض گرفته می‌شود که وجود امکانات و خدمات زیرساختی در یک منطقه به‌معنای عدم محرومیت ساکنین

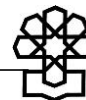
آن منطقه است. در صورتی که اصل بر دسترسی و استفاده خانوار از امکانات و خدمات است.

• در عمل باید پذیرفت که منابع محدود دولت توان رفع کلیه ابعاد محرومیت در کوتاه مدت را نداشته و بایستی در میان نیازهای متعدد محرومین، موارد اضطراری را در اولویت قرار داد. اگر بنا به اولویت‌بندی باشد، دو مسئله اینجا محل ابهام است. کدام گروه از محرومین در اولویت هستند؟ و اینکه کدام نیاز آن‌ها در اولویت رفع محرومیت قرار گیرد؟ این الگو برای هیچ‌کدام از دو سؤال بالا پاسخی نمی‌دهند.

الگوی جایگزین دیگر، استفاده از شاخص فقر چندبعدی برای توزیع اعتبارات است. با توجه به اینکه این شاخص در سطح خانوار محاسبه شده و بر اساس داده‌های پیمایشی محاسبه می‌گردد، عمده اشکالات سایر روش‌ها در این الگو مرتفع می‌گردد. البته فقدان داده‌های باکیفیت و به‌روز در حوزه محرومیت، چالشی است که به قوت خود باقی است و توصیه می‌شود بهبود جمع‌آوری داده‌های محرومیت با هدف اندازه‌گیری این شاخص انجام پذیرد. ویژگی منحصر به فرد دیگر این الگو توجه به شدت محرومیت (یعنی محرومیت همزمان خانوار در چندین بعد از ابعاد محرومیت) است که در شناسایی اولویت‌ها بسیار اهمیت دارد. به نظر می‌رسد الگوهای پیشنهادی توزیع اعتبارات محرومیت‌زدایی به‌غیر از الگوی توزیع بر اساس شاخص فقر چندبعدی، به‌نوعی بخشی از ناکارایی‌های موجود را حفظ می‌کنند. در جدول ۱۰- ج بخش دوم لایحه بودجه ۱۴۰۴ به‌طور مشخص این موضوع مورد توجه قرار گرفته است. در این جدول ۱۸ هزار میلیارد تومان از اعتبارات محرومیت‌زدایی تحت‌عنوان «فعالیت‌های رفع فقر و طرح‌های محرومیت‌زدایی و توسعه روستایی بر اساس شاخص‌های فقر چندبعدی» مشخص گردیده و در آن تصریح شده است که بر اساس شاخص فقر چندبعدی توزیع گردد.

۴. جمع‌بندی و پیشنهادات

بررسی وضعیت محرومیت در کشور نشان می‌دهد علی‌رغم کاهش قابل توجه نرخ محرومیت در چند دهه گذشته، هنوز سطوحی از محرومیت شدید در برخی مناطق مشاهده می‌شود. برآوردهای مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی نشان می‌دهد حدود ۳ درصد از جمعیت کشور همچنان در وضعیت محرومیت شدید قرار دارند. همچنین بررسی‌ها حاکی از آن است که روند محرومیت‌زدایی در کشور در گذر زمان کندتر شده است؛ در حالی که با کاهش نرخ محرومیت می‌بایست این روند تسریع می‌گردید. این موضوع در کنار شواهدی دیگری از وضعیت فعلی برنامه‌ریزی محرومیت‌زدایی در کشور، مانند اینکه در حال حاضر بر اساس آخرین فهرست رسمی مناطق محروم، ۷۵ درصد از پهنه جغرافیایی کشور جزو مناطق محروم هستند؛ نشان می‌دهد که عملاً با بی‌برنامگی در حوزه محرومیت‌زدایی مواجه هستیم و سیاست‌گذاری‌ها در گذر زمان متناسب با اولویت‌های رفع محرومیت در کشور تنظیم نگردیده است و نیازمند بازنگری است. برنامه‌ریزی صحیح و هدفمند برای کاهش محرومیت مستلزم تصویری دقیق و به‌روز از پراکندگی محرومیت در کشور و به‌ویژه نیازمندی‌های محرومین است که متأسفانه در این حوزه نه شاخص‌های مناسبی استفاده می‌شود و نه داده‌های به‌روز در کشور موجود است.

اعتبارات محرومیت‌زدایی در لایحه بودجه ۱۴۰۴ بالغ بر ۱۶۵ هزار میلیارد تومان است که نسبت به میزان مصوب آن در قانون بودجه ۱۴۰۳، رشد ۸۰ درصدی داشته است. اما لزوماً نمی‌توان گفت این میزان، رشد قابل قبولی است چراکه در سال‌های گذشته رشد این اعتبارات روند نوسانی داشته و عقب‌ماندگی‌هایی نسبت به تکالیف قانونی نیز وجود دارد. علاوه بر این مسئله اصلی، درصد تحقق اعتبارات محرومیت‌زدایی در بودجه است که همواره نرخ‌های پایینی را تجربه کرده است. بنابراین در مجموع نمی‌توان گفت این حجم از اعتبارات برای نیازمندی‌های محرومیت‌زدایی کفایت می‌کند. همچنین مشاهده می‌شود که عمده این اعتبارات به صورت تجمیعی در بودجه تعیین شده است (۸۶ درصد اعتبارات محرومیت‌زدایی در لایحه بودجه ۱۴۰۴ به صورت تجمیعی مشخص گردیده است) که با توجه به فقدان اطلاعات کافی از نیازهای رفع محرومیت کشور توصیه می‌شود تا جای ممکن از پراکندگی بیشتر ردیف‌های اعتباری محرومیت‌زدایی خودداری شود و در مرحله تصویب به صورت تجمیعی مشخص گردد. توزیع استانی بخش عمده‌ای از بودجه محرومیت‌زدایی نیز در قوانین بودجه مشخص می‌شود (این سهم در لایحه بودجه ۱۴۰۴ حدود ۷۷ درصد است) و بخش کوچکی از آن در سطح ملی باقی می‌ماند. با توجه به اشکالات جدی در توزیع استانی اعتبارات و تأثیرگذاری عوامل غیرکارشناسی بر سهم استان‌های مختلف در بودجه، می‌توان گفت افزایش سهم اعتبارات ملی امکان اصلاح الگوی توزیع را در مراحل بعدی فراهم می‌نماید. به‌طور مشخص در الگوی فعلی برای توزیع استانی اعتبارات به اولویت‌های رفع محرومیت مناطق توجه نمی‌شود و همان اعتبارات محدود نیز ممکن است صرف ابعادی از محرومیت شود که چالش عمده ساکنین مناطق محروم نیست. خوشبختانه در لایحه بودجه ۱۴۰۴ سهم بخش ملی نسبت به سال گذشته افزایش یافته است و به‌طور مشخص ۱۸ هزار میلیارد تومان از اعتبارات محرومیت‌زدایی تحت‌عنوان «فعالیت‌های رفع فقر و طرح‌های محرومیت‌زدایی و توسعه روستایی بر اساس شاخص‌های فقر چندبعدی» مشخص شده است. تأکید بر توزیع اعتبارات بر اساس شاخص فقر چندبعدی، می‌تواند نویدبخش تغییر رویکرد در توزیع اعتبارات محرومیت‌زدایی باشد به شرط آنکه به ملاحظات طراحی و کاربرد این شاخص توجه شود. بررسی توزیع استانی اعتبارات محرومیت‌زدایی در لایحه بودجه ۱۴۰۴ نیز نشان می‌دهد هیچ تغییری در الگوی توزیع اعتبارات اتفاق نیافتاده و اطلاعات وضعیت محرومیت مناطق نیز به‌روزرسانی نگردیده است. در مجموع نقاط قوت و نقاط ضعف اعتبارات محرومیت‌زدایی در لایحه بودجه ۱۴۰۴ به شرح زیر است:

نقاط قوت:

- الزام به توزیع بخشی از اعتبارات محرومیت‌زدایی بر اساس شاخص فقر چندبعدی

نقاط ضعف:

- عقب‌ماندگی ۳۹ هزار میلیارد تومانی اعتبارات محرومیت‌زدایی از تکالیف قانونی
 - عدم اصلاح الگوی توزیع استانی اعتبارات محرومیت‌زدایی
- کارآمدسازی سیاست‌های محرومیت‌زدایی مستلزم مجموعه اقداماتی شامل بهبود امکانات جمع‌آوری و پایش داده‌های محرومیت، بازتعریف ابعاد و شاخص‌های آن، بازنگری مستمر در تعیین مناطق کمتر توسعه‌یافته و بازطراحی نظام توزیع

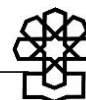
اعتبارات سالانه محرومیت‌زدایی است. بدیهی است رفع چالش‌های محرومیت‌زدایی در کوتاه مدت امکان‌پذیر نخواهد بود. اما انتخاب نقطه شروع برای اصلاح سیاست‌های محرومیت‌زدایی بسیار حائز اهمیت است؛ چراکه یک انتخاب مناسب می‌تواند زمینه‌ساز اصلاحات بعدی گردد. بر این اساس پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

پیشنهاد ناظر به لایحه بودجه ۱۴۰۴:

• اصلاح عبارت «شاخص‌های فقر چندبعدی» در ردیف «فعالیت‌های رفع فقر و طرح‌های محرومیت‌زدایی و توسعه روستایی بر اساس شاخص‌های فقر چندبعدی» مندرج در جدول ۱۰-ج. تصریح استفاده از شاخص‌های فقر چندبعدی در لایحه بودجه ۱۴۰۴ یکی از نقاط قوت آن می‌باشد. اما لازم است توجه شود که شاخص فقر چندبعدی یک شاخص ترکیبی است و در نهایت به‌عنوان یک شاخص واحد مبنای توزیع اعتبارات قرار خواهد گرفت. لذا عنوان نمودن عبارت «شاخص‌های فقر چندبعدی» ممکن است مجدداً زمینه برای طرح چندین شاخص مجزا فراهم نماید که چالش‌های گذشته را به‌همراه دارد و مسئله شدت محرومیت و اولویت‌بندی محرومین را به حاشیه می‌راند. لذا پیشنهاد می‌شود عنوان ردیف مذکور به «فعالیت‌های رفع فقر و طرح‌های محرومیت‌زدایی و توسعه روستایی بر اساس شاخص فقر چندبعدی ملی» اصلاح گردد.

سایر پیشنهادات جهت کارآمدسازی سیاست‌های محرومیت‌زدایی:

• تمهید مقدمات قانونی محاسبه سالیانه شاخص فقر چندبعدی ملی. پیش‌نیاز محاسبه این شاخص، تعریف دقیق و کارشناسی ابعاد و زیرشاخص‌های محرومیت است که این کار بایستی از سوی متولی ذی‌صلاح (سازمان برنامه و بودجه با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی) صورت پذیرد.

۵. پیوست

جدول ۵. ابعاد، زیرشاخص‌ها، وزن‌های مربوطه و آستانه محرومیت در هر زیرشاخص برای شاخص فقر چندبعدی طراحی شده

بعد	وزن بعد	زیرشاخص	وزن زیرشاخص	خانوار محروم محسوب می‌شود اگر
سلامت	$\frac{1}{5}$	فقر غذایی	$\frac{1}{10}$	هزینه‌های خانوار کفاف تأمین حداقل کالری موردنیاز را هم ندهد.
		بیمه خدمات درمانی	$\frac{1}{10}$	خانوار در سال از خدمات بیمه درمانی پایه استفاده نکرده باشد.
آموزش	$\frac{1}{5}$	سواد سرپرست خانوار	$\frac{1}{10}$	سرپرست خانوار بی‌سواد است.
		تحصیل کودکان	$\frac{1}{10}$	در خانوار حداقل یک کودک در سن تحصیل (۶ تا ۱۶ سال) وجود داشته‌باشد که تحصیل نمی‌کند.
زیرساخت	$\frac{1}{5}$	دسترسی به آب لوله‌کشی	$\frac{1}{15}$	مسکن دارای آب لوله‌کشی نباشد.
		دسترسی به سوخت خوراک‌پزی مناسب	$\frac{1}{15}$	خانوار از گاز لوله‌کشی، برق یا گاز مایع برای پخت‌وپز استفاده نکند.
		دسترسی به برق	$\frac{1}{15}$	خانوار دسترسی به شبکه برق نداشته‌باشد.
امکانات رفاهی	$\frac{1}{5}$	فضای کافی مسکن	$\frac{1}{15}$	مساحت سرانه مسکن خانوار کمتر از ۱۵ مترمربع و برای خانوار تک‌نفره کمتر از ۳۰ متر مربع باشد.
		وسایل ارتباطی	$\frac{1}{15}$	از میان ۴ وسیله ارتباطی (راديو، تلفن همراه، تلفن ثابت و رایانه) حداکثر ۱ مورد را داشته‌باشد.
مسکن	$\frac{1}{5}$	کالاهاى بادوام و وسایل نقلیه	$\frac{1}{15}$	خانوار هیچ‌یک از کالاهاى بادوام (ماشین لباسشویی، انواع یخچال و انواع تلویزیون) و وسایل نقلیه (خودرو، موتور سیکلت و دوچرخه) را نداشته‌باشد.
		دسترسی به حمام	$\frac{1}{15}$	خانوار در منزل سرویس حمام نداشته‌باشد.
		دسترسی به آشپزخانه	$\frac{1}{15}$	خانوار در منزل سرویس آشپزخانه نداشته‌باشد.
		مصالح به‌کاررفته در مسکن	$\frac{1}{15}$	مصالح به‌کاررفته در مسکن از چوب، خشت و چوب یا خشت و گِل باشد.

منابع و مآخذ

- [۱] میرپنجی، سیدمحمد مجتبی، ۱۴۰۲، «فقر چندبعدی: ۱- روش‌های اندازه‌گیری»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی به شماره مسلسل: ۱۹۶۵۱
- [۲] میرپنجی، سیدمحمد مجتبی، ۱۴۰۲، «آسیب‌شناسی شاخص‌های محرومیت و مناطق کمتر توسعه‌یافته در قوانین کشور»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی به شماره مسلسل: ۱۸۹۹۰
- [۳] میرپنجی، سیدمحمد مجتبی، ۱۴۰۳، «بررسی بخش دوم لایحه بودجه کل کشور سال ۱۴۰۳ (۸): اعتبارات محرومیت‌زدایی»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی به شماره مسلسل: ۱۹۷۳۲
- [۴] میرپنجی، سیدمحمد مجتبی، ۱۴۰۳، «فقر چندبعدی (۲): نحوه محاسبه شاخص فقر چندبعدی ملی (برآوردی از تغییرات محرومیت شدید در ایران)»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی به شماره مسلسل: ۲۰۰۴۱
- [۵] میرپنجی، سیدمحمد مجتبی، ۱۴۰۳، «فقر چندبعدی (۳): کاربردهای شاخص فقر چندبعدی ملی در سیاست‌گذاری»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، در حال انتشار
- [۶] قوانین بودجه سال ۱۴۰۰، ۱۴۰۱، ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ و لایحه بودجه ۱۴۰۴

گزیده سیاستی

مجموع کل اعتبارات محرومیت‌زدایی در لایحه بودجه ۱۴۰۴ بالغ بر ۱۶۵ هزار میلیارد تومان می‌باشد که نسبت به رقم مصوب سال گذشته رشد ۸۰ درصدی را نشان می‌دهد.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir